

Tuula Anttila

Lasten turvallisuus kirjastossa

Teemakysely yleisten kirjastojen henkilökunnalle

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Tuula Anttila

Työn nimi: Lasten turvallisuus kirjastossa: Teemakysely yleisten kirjastojen henkilökunnalle

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2014 Sivumäärä: 37 Liitteiden lukumäärä: 1

Tämä työ sai alkunsa keväällä 2014 järjestyksenvalvojakurssin innoittamana. Sen tavoitteena oli selvittää, kuinka turvallisuus ja esteettömyys lasten kannalta on otettu huomioon yleisissä kirjastoissa lastenosastoilla, kirjaston muissa sisätiloissa sekä kirjaston piha-alueella ja parkkipaikalla. Turvallisuuden osa-alueista painoarvo oli fyysisellä ja sosiaalisella turvallisuudella. Työ keskittyi alle 12-vuotiaisiin lapsiin. Myös järjestyksenvalvojen mahdollinen hyöty kirjastojen kannalta otettiin huomioon.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyöhön kuului kysely, joka toteutettiin avointen haastattelukysymysten avulla. Kysymykset lähetettiin 25 yleiseen kirjastoon eri puolille Suomea, joista vastauksia saapui 9. Toiveena oli kartoittaa ongelmia ja niiden ratkaisuja kirjastojen henkilökunnan näkökulmasta.

Jokaisesta kirjastosta löytyi niin haasteita kuin toimivia ratkaisuja turvallisuuskysymyksiin. Muutamia hyviä käytäntöjä voisi soveltaa käytäntöön myös muissa kirjastoissa. Lasten turvallisuus ja viihtyminen kirjastossa on otettu huomioon muun muassa antamalla lapsille mahdollisimman hyvät tilat lukemiselle, leikeille ja peleille. Kirjastojen henkilökunta valvoi lapsia ja puuttui esimerkiksi kiusaamiseen, mutta vastuu on aina ensisijaisesti vanhemmilla. Aikuiset toimivat yhdessä luodakseen lapsille mahdollisimman turvallisen ajanviettopaikan. Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että olisi suotavaa, että jokaisessa kirjastossa työskentelisi vähintään yksi sellainen työntekijä, joka on suorittanut järjestysmieskoulutuksen.

Avainsanat: lapset, kirjasto, turvallisuus, esteettömyys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: SeAMK Business and culture

Degree programme: Library and information services

Author/s: Tuula Anttila

Title of thesis: Children's safety in libraries: Theme query for public library staff

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2014 Number of pages: 37 Number of appendices: 1

This work was inspired by its author's Security Officer training in spring 2014. The aim was to figure out how children's safety and accessibility are taken into account in public libraries. The focus was on children's section and other parts of the library building, as well as some outdoor locations, such as the parking lot. Physical and social safety was the main topic in this work. The work focuses on children of less than 12 years of age. The possible benefit of Security Officers in library was also taken into account.

The work used a qualitative research method. It was achieved by sending interview questions to 25 different public libraries across Finland. A total of 9 answers were received. The aim was to identify problems that the library staff have faced as well as find out their solutions to these problems.

Every library had their challenges with safety, but also great answers to them. The best solutions could be used in other libraries, as well. Children's safety and enjoyment in libraries has been taken into account, for example by giving children the best possible facilities for reading, fun, and games. Library staff supervise the children and stops such things as bullying. Responsibility, however, lies primarily with the parents. Adults work together to create as safe as possible space for the children to spend time in. With the thesis is possible to say, that every library should have at least one staff member, who has been in Security Officer training.

Keywords: children, library, safety, accessibility

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 KIRJASTO, LAPSET JA TURVALLISUUS.....	7
2.1 Lapset kirjaston asiakkaina.....	7
2.2 Tila ja esteettömyys.....	10
2.3 Turvallisuuden osa-alueet.....	13
2.3.1 Fyysinen turvallisuus.....	14
2.3.2 Sosiaalinen turvallisuus.....	15
2.4 Kirjastot ja järjestyksentralvojan koulutus.....	16
3 TAVOITTEET JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	18
4 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET JA PÄÄTELMÄT.....	20
4.1 Sisä- ja ulkotilat.....	21
4.2 Ilmapiiiri.....	25
4.3 Kiusaaminen.....	28
5 POHDINTA.....	30
LÄHTEET.....	33
LIITTEET.....	36

1 JOHDANTO

Lastenkirjastotyöstä tai lasten yleisestä turvallisuudesta on tehty lukuisia tutkimuksia. Aiheita löytyy arkkitehtuurista ja aineistoista aina psykologiaan. Esimerkiksi Kanniaisen ja Tornbergin *Turvallisuus osana mielenterveyttä. Kaakkurin koulun 5 – luokkalaisten kuvauksia turvallisesta koulupäivästä* (2011) tutkii lasten turvallisuutta koulussa, kun taas Saarenon *Julkinen tila lapselle – sisustussuunnitelma Bron kirjaston lastenosastolle* (2013) käsittelee kirjaston lastenosaston toimivuutta. Lasten turvallisuutta muissa tiloissa kuin kirjastossa on siis tutkittu ja ne tarjoavat osaltaan oivallisia näkökulmia turvallisuuden kokonaisuuteen. Kukaan ei kuitenkaan ole keskittynyt nimenomaan lapsiin ja turvallisuuteen yleisissä kirjastoissa.

Ulkomaiset lähteet tarjoaisivat paljonkin aineistoa, mutta tämä tutkimus kartoittaa nimenomaan Suomen tilannetta. Mahdolliset vaaratilanteet ja uhat ovat aivan eri tasolla, jos vertailuun otettaisiin esimerkiksi Ranska tai Yhdysvallat. Muun muassa Virginia A. Walterin teoksessa *Children & Libraries: Getting it Right* (2001) mainittiin rotuvihoista johtuvia vaaratilanteita, jossa joukko juutalaislapsia oli joutunut ammuskelun kohteeksi. Pelko lapsiin kohdistuvasta väkivallasta oli suuri huolenaihe. Teoriassa samankaltaisia tilanteista voisi tapahtua Suomessa, mutta todennäköisyys niihin ei ole samaa luokkaa kuin esimerkiksi Los Angelesissa.

Pohjoismaiset kirjastot ovat kuitenkin jokseenkin samankaltaisia kulttuurillisesti. Tanskassa onkin työstetty kymmentä käskyä, jotka pyrkivät kehittämään lastenkirjastotyötä (Enemark A 2008). Käskyissä ei suoraan käsitellä lasten turvallisuutta. Niissä tarkastellaan kuitenkin esimerkiksi lapsille tarjottavien palveluiden laatua tai kirjaston viihtyvyyttä, jotka omalta osaltaan auttavat rakentamaan turvallisuutta.

Joskus turvallisuus saattaa olla niin itsestään selvä asia kirjastoissa, ettei sitä tarvitse erikseen tutkia. Suomi on turvallinen maa ja kirjastot eivät nouse ensimmäisenä mieleen, kun pohditaan mahdollisia uhkia yleisissä tiloissa. Turvallisuus, erityisesti lasten kannalta, on kuitenkin todella tärkeä aihe missä tahansa tilanteessa, myös kirjastoissa. Opinnäytetyössä haluttiin selvittää kirjaston työntekijöiden ajatuksia siitä, kuinka Suomen yleiset kirjastot ovat ottaneet turvallisuuden huomioon lastenkirjastotyössä. Keskeinen tutkimuskysymys oli myös se, millaisia muutoksia pitäisi tehdä, jotta turvallisuus ja esteettömyys toimisivat paremmin. Samalla poh-

ditaan, kuinka lapset saadaan viihtymään kirjastossa ja ehkä jopa pysymään asiakaina myös aikuisina. Näitä asioita halutaan tarkastella kirjaston työntekijöiden näkökannalta.

Työssä keskitytään yleisten kirjastojen turvallisuuteen sekä esteettömyyteen fyysisten ja sosiaalisten näkökulmien kannalta. Painoarvo fyysisistä tiloista on suuri erityisesti lastenosastoilla ja niiden toimivuudella. Myös lapsen asemaa asiakkaana on mietittävä, sillä lapsi on kävijänä aivan yhtä tärkeä kuin aikuinenkin, mutta tarvitsee erilaista huomiota ja kohtelua. Tutkimus kohdistuu 1 – 12-vuotiaisiin lapsiin.

Järjestyksenvalvontaa ei yleensä liitetä kirjastoihin. Työssä huomioidaan kuitenkin järjestyksenvalvojen mahdollista hyötyä esimerkiksi kirjaston tapahtumien kannalta tai yleisen turvallisuuden parantamista pohdittaessa. Järjestyksenvalvontakoulutus saattaisi olla erinomainen väline joillekin kirjaston työntekijöille.

Vastauksia ja esimerkkejä lähdettiin hakemaan yleisten kirjastojen työntekijöiltä. 25 eri kirjastoon lähetettiin teemoitettu haastattelurunko, johon kirjaston henkilökunta sai vastata vapaamuotoisesti ja kertoa kokemuksistaan vuosien varrelta. Tutkimusmenetelmä oli näin ollen kvalitatiivinen eli laadullinen, joten tutkimuksiin osallistuvien henkilöiden ajatuksilla ja mielipiteillä on suurempi arvo kuin tilastotiedoilla.

2 KIRJASTO, LAPSET JA TURVALLISUUS

2.1 Lapset kirjaston asiakkaina

Kirjastot ovat viime vuosien aikana muuttaneet imagoaan lainastosta kansakunnan olohuoneeksi (Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015 ja Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011 – 2016). Enää ei leikkiviä lapsia keskeytetä hyssyttellen ja vaadita heitä olemaan hiljaa vaan leikkiin jopa kannustetaan. Tämä muutos on erinomainen, sillä kirjastot eivät ole pelkkiä rakennuksia aineiston säilytystä varten. Kirjastot on tarkoitettu asiakkaille, olivat he sitten aikuisia tai lapsia, etsimässä tietoa tai pelkästään käymässä ja viettämässä aikaa.

Suomessa lastenkirjastotyö on kuulunut koulukirjastoille ja yleisille kirjastoille. Kaupunkien kirjastoihin alettiin perustaa erillisiä lastenosastoja 1900-luvun alussa. (Blinnikka 2003).

Opettaa Lapsia hyvin lukemaan ja harjoittaa heitä pienuessa rakkaaksi kirjoin on aivan suloinen ja siunattu asia, antaa heille lukia usiampia kirjoja, niin paremmin ahkerovat ja oppivat.

Näin kirjoitti Blinnikan (2003, 148) mukaan Juho Pynninen vuonna 1845 *Kanavassa*. Jo tuohon aikaan osattiin antaa arvoa lukemiselle lapsen kehityksen kannalta. Suomenkieliset lastenkirjat olivat kuitenkin harvinaisia 1800-luvulla, mutta koulujen ja lukutaidon kehitys nostatti myös lastenkirjallisuuden edistystä.

Blinnikka (2003) kertoo, että tavoitteita lastenkirjastotyössä ovat lähes alusta alkaen olleet lukuhalun herättäminen, aineiston hyödyntäminen ja hyvän tiedonjakelun tarjoaminen. Nykyään käsitys siitä, mitä lapsille olisi tarjottava kirjastossa, on laajentunut kuitenkin huomattavasti. Oman osaston lisäksi lapsilla voi olla lukunurkka ja leikkihuone, jossa on tarjolla useita eri virikkeitä, lautapeleistä pehmoleluihin. Lapsille järjestetään myös monenlaista ohjelmaa kuten satutunteja ja kirjavinkkausta sekä kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetusta.

Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että lapset löytävät laadukasta aineistoa kirjastosta tai hyviä palveluita. Kirjastot ovat jatkuvan säästön kohteina ja henkilökuntaa

vähennetään yhä enemmän. Holopaisen (2008) artikkelin mukaan opetusministeriö on asettanut lastenkirjoille suositellut hankintaluvut, mutta vain noin joka neljäs kunta on tällä tasolla. Ongelmana on myös aineiston kunto. Likaiset ja rikkinäiset lastenkirjat eivät houkuttele lainaamaan. Kirjastojen tulevaisuudesta kannattaa kantaa huolta. Jos tilanne jatkuu tai huononee, lapsille tai sen kummemmin aikuisille asiakkaille ei voida tarjota hyviä kirjastopalveluita. (Holopainen 2008, 37)

Tanskassa Anna Enemark (2008) on kehittänyt lastenkirjastotyön Kymmenen käskyä. Vapaasti käännettynä ne pitävät sisällään seuraavat asiat: Uudet osaamisalueet luovat uusia toimintoja kirjastoon, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että kirjastojen on pysyttävä mukana uusimmissa medioissa, niiden tulee olla näkyvillä Internetissä ja viedä toimintansa sinne, missä asiakkaat viettävät aikaansa. Kirjastoilla ei ole varaa jättäytyä näkymättömäksi esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, kun valtaosa väestöstä ja potentiaalista asiakkaista käyttää sitä päivittäin. Kirjastotilan tulee luoda yllätyksiä ja inspiraatiota, eli kirjaston pitää jatkuvasti kehittää fyysisiä tilojaan, jotta lapset pitävät niitä mielekkäinä oppimisen ja leikkisen kannalta. Kirjastot kehittävät nettipalvelujaan, kuten tarjoamalla virtuaalisia ympäristöjä lapsille, kuten pelejä joilla voi opetella kirjastonkäyttöä. Lapset leikkivät kirjastossa, joten heille on annettava siihen mahdollisuus tarjoamalla tilat ja välineet sekä ohjaus niiden käyttämiseen.

Enemark (2008) jatkaa käskyjään: kirjasto antaa lapsille lukukokemuksia ja – taitoja, kannustamalla heitä lukemisen pariin. Esimerkiksi erilaiset luku- tai kirjoituskilpailut toimisivat hyvin. Kirjasto luo uusia ominaisuuksia koulun ja kirjaston yhteistyölle, esimerkiksi toimimalla entistä tiiviimmin yhdessä luodakseen palveluita lapsille. Olisi mielenkiintoista pitää oppitunti kirjastossa tai tuoda kirjastonpalveluja suoraan luokkaan. Kirjasto luo yhteisötunteen – myös ulkopuolisille, kuten fyysisesti rajoittuneille, sosiaalisesti heikossa asemalla oleville tai eri etnisiin ryhmiin kuuluville henkilöille. Kaikilla pitäisi olla yhtäläiset mahdollisuudet kirjaston tarjoamiin palveluihin. Kirjasto tukee oppimista ja kulttuurillista kehitystä, kuten mahdollistaa lasten oppimista tekstin, äänien ja kuvien käsittelyssä. Kirjaston tulee kurottaa lasten puoleen, esimerkiksi tarjoamalla palveluita päiväkodeille ja kouluille. Ja viimeisenä, kirjaston johto ottaa lapset huomioon, uudistaen ja kehittäen lapsille

tarjottavia palveluita. Kaiken kaikkiaan nämä käskyt tiivistävät hyvin yhteen kaiken sen, mitä lastenkirjastotyössä olisi hyvä muistaa.

Lapset voivat olla joko haastavia tai helppoja asiakkaita. He tulevat kirjastoon lainaamaan aineistoa, lukemaan, leikkimään, viettämään aikaa koulun jälkeen ja kokeamaan uutta tapahtumien ja erilaisten palvelujen kautta tai joskus vain lämmittelemään kylmällä säällä. Kirjasto on täynnä ihmeteltävää kaiken ikäisille lapsille. Lapset ovat aikuisten lailla asiakkaita ja heitä tulisi kohdella samalla kunnioituksella, tietenkin ottaen silti huomioon heidän ikänsä ja kehitysvaiheensa. Jokainen on erilainen ja henkilökunnalla on oltava niin sanottua pelisilmää, jotta he oppisivat käsittelemään jokaista oikealla tavalla.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL, [viitattu: 25.12.2014]) vanhempainnetin www-sivustot antavat osviittaa lasten kehitysvaiheista ikäryhmittäin. Ymmärtäminen ja oppiminen saattavat kuitenkin vaihdella suuresti jopa kahden samanikäisen lapsen välillä. Varsinkin leikki-ikäiset lapset voivat olla rajuja, eivätkä he vielä kykene täysin käsittämään teoistaan aiheutuvia mahdollisia vahinkoja. Vasta 6 – 7-vuotiaina he alkavat pohtia syitä ja seurauksia. Tässä iässä useimmat oppivat myös oikean ja väärän merkityksen, vaikka saattavat herkästi sortua ilkivaltaan, joko huomion toivossa tai omaksi huvikseen. Ohjaaminen ja kannustaminen ovat tärkeässä asemassa lapsen oppimisen kannalta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on avoin kansalaisjärjestö, joka pyrkii edistämään esimerkiksi lasten ja lapsiperheiden oikeuksia ja hyvinvointia. Perustana toimii YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

Karlingin (2008) *Lapsen aika* teoksessa ei keskitytä juurikaan lapsen kehitykseen ikäryhmien mukaan. Jokainen lapsi on yksilö, eikä aina ole mahdollisuutta esittää tarkkoja laskelmia tai taulukoita heidän kasvustaan. Sen sijaan kirjassa mainitaan kolme tekijää, jotka vaikuttavat aina ihmisen kehitykseen. Nämä ovat kypsyminen ja perimä, ympäristö sekä oma suuntautuneisuus ja aktiivisuus. Kypsymistä säätelee perimä ja sitä puolestaan säätelevät aivot ja geenit, joten kypsymisen nopeutta yksilön suhteen on mahdotonta säädellä. Karlingin (2008) mukaan lapsi oppii esimerkiksi kävelemään, kun on siihen valmis motoristen ja fyysisten taitojensa suhteen. Jotkin perinnölliset sairaudet voivat suuresti vahingoittaa esimerkiksi fyysisten taitojen kypsymistä, mutta nykyään ympäristön avulla voidaan vaikuttaa moniin

asioihin, joita ennen pidettiin täysin mahdottomana. Ympäristötekijät kattavat kaiken, mitä lapsi kokee, näkee, oppii ja tuntee elinpiirissään. Niiden vaikutus kehittää lapsen fyysisiä, kulttuurillisia, sosiaalisia ja psyykkisiä taitoja ja taipumuksia. Ne luovat myös pohjan ihmisen minäkuvalle. Ympäristöä olennaisempi osa kehityksen kannalta on kuitenkin oma suuntautuneisuus ja aktiivisuus. Lapsi ei ole vain passiivinen olento perimän ja ympäristön keskellä vaan osallistuva persoona, joka vaikuttaa aktiivisesti omaan elämäänsä. Kiinnostuksen kohteet ovat kaikilla erilaisia.

Kirjastoissa henkilökunnan pitäisi toimia yhdessä vanhempien kanssa, jotta lapsille kehittyisi oikeanlainen kuva siitä mikä kirjastossa on sallittua ja mikä ei. Yhteiset säännöt ovat avainasemassa oikeanlaisen kehityksen ja oppimisen kannalta, joten kaikkien osapuolten tulisi olla niistä selvillä. Jos kirjastonhoitaja sanoo yhtä ja vanhempi toista, lapsi vain hämmentyy eikä enää tiedä mikä hänen pitäisi tehdä.

2.2 Tila ja esteettömyys

Mari Taneli kertoo Papunetille tekemässään tekstissä *Kirjastojen saavutettavuus* ([viitattu: 7.11.2014]) esteettömyyden eri osa-alueista ja mitä ne merkitsevät kirjastossa. Näitä osa-alueita ovat fyysinen saavutettavuus, saavutettavuus aistien avulla, tiedollinen ja tiedottamisen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus, sosiaalinen ja kulttuurillinen saavutettavuus sekä asenteellinen saavutettavuus. Saavutettavuus tarkoittaa tässä tapauksessa paljolti samaa kuin esteettömyys.

Papunet-sivusto ([viitattu: 18.11.2014]) on Suomen Kehitysvammaliiton alaisuudessa toimiva yksikkö, joka tarjoaa tietoa puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja selkokielestä niin eri keinoilla kommunikoiville kuin heidän perheilleen ja muille läheisilleen. Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) kuvaamia saavutettavuuden osioita voi helposti lähteä pohtimaan kaikkien lapsien kannalta.

Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) ensimmäinen osio on fyysinen saavutettavuus ja lapsia ajatellen se tarkoittaisi esimerkiksi sopivan korkuisia kirjashyllyjä ja palvelutiskkejä. Katselukirjojen ja isojen kuvakirjojen tulisi olla lähellä lattiatasoa, jotta niistä kiinnostuneet ikäryhmät yltäisivät niihin. Isompien lapsien on myös yllettävä kor-

keimpana oleviin kirjoihin ilman turhaa kurottelua. Muuten lapsi voisi päättää ryhtyä kiipeämään saadakseen haluamansa. Joskus lastenosastoilla voi olla oma infotiski ja lainauspiste. Niihinkin on lasten yllettävä ongelmitta, vaikka sitten askelman avulla. Myös muut fyysiset etäisyydet, kuten matka ulko-oville tai aikuistenosastolle on huomioitava. Samoin kuin hyllyjen väliin jäävät kulkutilat, joiden tulisi olla tarpeeksi suuret esimerkiksi pyörätuoleille.

Kohdassa saavutettavuuteen aistien avulla Taneli ([viitattu: 7.11.2014]) on varmasti pohtinut nimenomaan näkö- ja kuulovammaisten tarpeita, mutta yhtä hyvin se pätee kaikkiin muihinkin. Lapsille kaikkien aistien käyttö on erityisen hyvä kehityksen kannalta. Kirjastossa lapsilla pitäisi olla yhtäläinen mahdollisuus nähdä, kuunnella ja koskea erilaisia asioita ja saada siten tietoa ja ymmärrystä ympäröivästä tilasta sekä aineistosta. Lastenosaston itsessään tulisi olla selkeästi näkyvä ja hyvin järjestelty varsinkin kirjahyllyjen ja muiden isojen kalusteiden suhteen. Myös osastolla käytettyjä materiaaleja olisi syytä miettiä esimerkiksi tuoleissa tai sohvilla. Kovat, pehmeät, karkeat ja sileät pinnat luovat vaihtelua ja erilaisia ympäristöjä. Eräässä kirjastosta on käytetty lasten tunnustelukirjaa, joka oli kuin seinälle levittyvä kuvakirja, mutta värikkäiden hahmojen lisäksi siinä oli myös paljon erilaisia ja eri tuntuisia materiaaleja. Nappeja painamalla sai myös aikaan tarinaa elävöittäviä ääniefektejä. Satuun pääsi sisälle pelkästään käsiään käyttämällä.

Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) tarkoittama tiedollinen saavutettavuus ja siihen liittyvä tiedottamisen saavutettavuus, ei ehkä koske yhtä paljon lapsia kuin aikuisia. Harva lapsi kiinnostuu lukemaan kirjaston esitteitä, mutta lastenosaston opasteet ovat sitäkin tärkeämmässä asemassa. Isot selkeät yksittäiset kirjaimet ja merkit auttavat lapsia löytämään etsimänsä paljon helpommin kuin pitkät kuvaukset eri luokista. Mutta vaikka tiedotteet eivät lapsia kiinnostaisi, niissä on usein heitäkin koskevaa tärkeää asiaa. Siksi vanhemmilla onkin tärkeä rooli ikään kuin tiedottajana, jotta informaatio kulkisi lapsille saakka. Väreillä ja kuvioilla voi saada lapsen huomion. Kuitenkin ilmoitusten, mainosten ja esitteiden täytyy olla selkeitä ja helposti saatavilla, jotta aikuinen voisi niissä kerrottavan asian lapselle esittää. Lukutaitoisille lapsille tarkoitettujen esitteiden ja tiedotteiden pitäisi herättää lapsen mielenkiinto jo pelkän kannen perusteella, sekä sisältää mahdollisimman vähän pitkiä tekstiosioita.

Seuraava Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) asettamista saavutettavuuden osa-alueista, taloudellinen saavutettavuus ei kirjastoissa tule usein ongelmaksi asiakkaille. Palvelut ovat ilmaisia kaikille, eikä kirjastossa järjestettäviin tapahtumiinkaan yleensä aseteta pääsymaksua. Lapsetkin saavat ensimmäisen kirjastokorttinsa ilmaiseksi ja myöhästymismaksuista taas ovat lopullisessa vastuussa vanhemmat. Jossain kirjastoissa lastenosaston aineistosta ei peritä myöhästymismaksua lainkaan.

Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) asettama sosiaalinen ja kulttuurillinen saavutettavuus lasten kohdalla voisi tarkoittaa esimerkiksi erilaisten tapahtumien ja näyttelyiden tarjoamista. Myös niiden pitäisi olla mielekkäitä ja kiinnostavia lasten mielestä. Aikuisen kehittämä mielenkiintoinen idea voi lapsista tuntua äärettömän tylsältä. Siksi lasten pitäisi saada oma äänensä kuuluviin ja päästä vaikuttamaan kirjastossa heille tarjottavaan ohjelmaan. Lapset voisivat esimerkiksi tehdä itse taideteokset näyttelyyn. Tai he voisivat muodostaa oman raatinsa antamaan arvioita eri palveluista.

Tanelin ([viitattu: 7.11.2014]) viimeiseksi mainitsema asenteellinen saavutettavuus saattaisi lastenkirjastotyössä koskea henkilökunnan asennetta lapsia kohtaan. Ainakin kirjastoissa ollaan pääsemässä eroon asenteesta, jossa jo lasten vähäistä leikkimistä ja meteliä pidetään paheksuttavana asiana.

Tilan käsitteen voi määritellä useilla tavoilla. Esimerkiksi Reijonen (1995) on määrittänyt tilan seuraavilla tavalla: maantieteellinen alue, ihmisen henkinen tila, yksilö tai yhteisö arjessa tai ihmisen ja erilaisten ilmiöiden välinen suhde. Ihmisestä riippuen tila voi merkitä monia eri asioita, sillä jokainen kokee tilan käsitteen yksilöllisesti.

Yksittäisen ihmisen mielestä kirjastot voisivat olla Reijosen (1995) määritelmän mukaan avoimia julkisia tiloja, jonne kuka vain voi tulla viettämään aikaa. Se voi olla joillekin sosiaalinen paikka, ystävien tapaamista varten. Toisille se saattaa olla tila, jossa voi rauhoittua arjen kiireen keskellä. Monet kokevat kirjastot myös pelkkänä lainauspaikkana, jonne tullaan vain kun halutaan hankkia aineistoja. Lapsillekin kirjasto voi olla tylsä välietappi kauppareissun aikana tai määränpää itsessään, jonne tullaan pitämään hauskaa. Kirjaston pitäisi tarjota lapsille mahdolli-

suuksia toteuttaa itseään, ruokkia heidän mielikuvitustaan ja auttaa heidän kehitystään esimerkiksi kulttuurillisesti.

2.3 Turvallisuuden osa-alueet

Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat eri ympäristötekijät, kuten fyysinen ympäristö, kulttuuriympäristö, sosiaalinen ympäristö ja psyykinen ympäristö (Karling 2008). Näiden ympäristöjen kautta voidaan miettiä lasten myös turvallisuutta. Tässä työssä keskitytään nimenomaan fyysisen ja sosiaalisen ympäristön turvallisuuteen ja siihen miten ne toimivat kirjastoissa.

Suomessa kirjastot eivät ole vaarallisia ympäristöjä lapsille. Niistä kuitenkin löytyy asioita, jotka vaikuttavat merkittävästi turvallisuuteen ja viihtyvyyteen. Se kuinka ne on otettu huomioon saattaa vaihdella. Esimerkiksi tilojen koko tai käytettävissä olevat resurssit asettavat rajoituksia.

Lapset ovat erityisesti haavoittuvainen ihmisryhmä, kun käsitellään turvallisuutta. Kuten Timo Airaksinen kirjassaan *Yksilöturvallisuutta etsimässä* (2012) toteaa, lapset ovat avuttomia aikuisia vastaan ja haitta on aina paljon suurempi kuin aikuisten kohdalla. Pienenä koetut asiat vaikuttavat oleellisesti ihmisen kehitykseen ja muokkaavat suhtautumista samankaltaisiin tilanteisiin. Jos lapsi kokee yhdenkin ahdistavan tai pelottavalta tuntuvan asian kirjaston tiloissa, hän todennäköisesti yhdistää nuo tunteet paikkaan myös jatkossa. Aiheutuneen haitan korjaaminen tulee olemaan monin kerroin vaikeampaa, kuin mitä alkuperäisen tilanteen estäminen ehkä olisi ollut.

Kun puhutaan turvallisuudesta hyvinvointitekijänä, puhutaan rauhasta, jolla tarkoitetaan tilaa ilman uhkaa. Tässä – ja vain tässä – tilassa ihmisellä on mahdollisuus ja tilaisuus toimia omien oikeuksiensa ja vapauksiensa perusteella itseään toteuttaen omien punnittujen halujensa mukaisesti. (Airaksinen 2012, 203.)

Suomessa jokainen lapsi tutustuu kirjastoon viimeistään koulun aloittaessaan. Tilanne voi jännittää monia, varsinkin jos omat vanhemmat eivät ole turvana. Ryhmäkäynnit kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella ovat mielestäni hyvä tapa aloittaa kirjaston käyttäminen. Opettajan ja kirjastonhoitajan johdolla voidaan tutustua koko

rakennukseen ja sääntöihin ilman muiden asiakkaiden läsnäoloa. Aikuisten huomio ei harhaannu muualle vaan he voivat täysin keskittyä lapsiin ja heidän ohjaukseen.

2.3.1 Fyysinen turvallisuus

Fyysinen turvallisuus kattaa päivittäisestä elinympäristöstä löytyviä alueita kuten koti, leikkipuisto tai pihatie. Samoin ympäristössä olevat välineet, rattaat, pöydät ja ajoneuvot, lasketaan osaksi fyysistä turvallisuutta. Kirjastossa tämä tarkoittaa itse rakennusta ja sen välitöntä läheisyyttä, tiloja ja kalustusta. Esteettömyys on myös osa fyysistä turvallisuutta.

Kirjastossa fyysisen turvallisuuden epäkohdat on kohtuullisen helppo havaita, jopa ennen kuin vahinkoja tapahtuu. Katsomalla, kokeilemalla ja kyselemällä muiden kokemuksia, voidaan saada kattava kuva mahdollisista ongelmatekijöistä, mutta niiden ratkaiseminen voi olla haastavampi osuus.

Esimerkiksi lastenosaston kirjahyllyt voi olla aseteltu huonosti ja ne haittaavat liikumista osastolla. Tilanne pitäisi korjata vaikka uudella järjestyksellä, jossa otettaisiin paremmin huomioon esteettömyys ja hyllyjen välistä voisi kulkea helposti myös apuvälineitä käyttävä henkilö. Mutta pohjaratkaisu ei ehkä sovellu uudelleen järjestämiseen tai kirjahyllyt ovat liian huonokuntoisia tai raskaita siirtää. Kirjahylly saatetaan joutua vaihtamaan kokonaan, jos siihen on varaa.

Toinen esimerkki voisi olla tilanne, jossa lumikasat peittävät talvella näkyvyyden parkkialueella ja lapset laskevat mäkeä alas suoraan kohti tietä. Ratkaisuna lumet voisi aurata toiseen paikkaan, jossa ne eivät ole haitaksi näkyvyydelle tai kuljettaa kokonaan pois kuorma-autoilla. Toisaalta tontilla ei ehkä riitä tilaa tai kuorma-auton hankkiminen olisi liian kallis ratkaisu.

Raha asettuu ratkaisujen tielle harmittavan usein. Kirjastojen budjetteja on leikattu viime vuosina ja sama suuntaus todennäköisesti tulee jatkumaan tulevaisuudessa. Olisi syytä pohtia tarkasti, missä säästetään ja mihin panostetaan. Turvallisuudesta on vaikea tinkiä, koska se on otettava kuitenkin huomioon joka vaiheessa. Menojen karsimisia tehdessä on syytä muistaa, että lasten kokemukset kirjastosta

määrittävät sen pysyvätkö he asiakkaina myös aikuisina. Myös aikuiset tuovat lapsiaan mielellään turvalliseen ja hyvin toimivaan kirjastoon.

2.3.2 Sosiaalinen turvallisuus

Sosiaalinen turvallisuus tarkoittaa kirjaston käyttäjien osalta ihmisiä, joiden kanssa ollaan tekemisissä. Lapsen näkökulmasta se kattaisi vanhemmat, ikätoverit, muut asiakkaat ja kirjaston henkilökunnan.

Vanhempien ei tarvitse olla kirjastossa jatkuvasti lasten seurassa, ellei kyse ole niin pienistä lapsista etteivät he vielä pärjää itsenäisesti vieraassa tilassa, mutta varttuneemmat lapset voivat vapaasti tutkia paikkoja ja etsiä mielenkiintoista aineistoa yksin. Jos he tietävät minne aikuiset menevät ja mistä heidät voi kirjaston sisältä löytää, ei mitään syytä huoleen ole. Lapsille olisi hyvä selittää, että vanhemmat eivät noin vain katoa vaikka heitä ei välittömästi löytäisikään. Lasten kanssa voi vaikka kulkea yhdessä kirjaston läpi ja sopia kohtaamispaikoista, jotta he eivät hätäänny yksin jäädessään.

Myös henkilökuntaan on syytä tutustua hyvin monestakin syystä. Joillekin lapsille tiskin takana oleva henkilö voi vaikuttaa ensikohtaamisella pelottavalta, eikä heitä ole helppo lähestyä apua tarvittaessa. Kirjastonhoitajan olisi hyvä muistaa kysyä lähellä oleivilta lapsilta miten voisivat auttaa, kannustaakseen heitä ottamaan kontaktia. Työntekijät ovat kuitenkin kirjastossa kaikkia asiakkaita varten. Parhaimmillaan he ovat lapsille asiallinen ja luotettava henkilö, jota on helppo lähestyä tarpeen tullen.

Kiusaaminen nousee joskus ongelmaksi lasten kohdalla yleensä ikätovereiden kanssa. On ilo kohdata mahdollisia leikkitovereita, mutta joskus leikki voi käännyä liian riehakkaaksi tai lasten kesken syntyy konflikteja. Suurimmassa osassa tapauksia kyse ei ole mistään vakavasta ja tilanteen voi selvittää rauhallisesti puhumalla.

Kirjastossa voi kohdata monenlaisia asiakkaita. Raskaisiin vaatteisiin pukeutuneet tai äänekkäät aikuiset voivat lapsista tuntua pelottavilta. Hieman alkoholia nauttanut asiakas ei myöskään ole kovin outo näky yleisissä kirjastoissa. Joitain lapsia

voi ihmetyttää ihminen pyörätuolissa tai maahanmuuttaja. Lapset saattavat kohdata kaikenlaisia uusia henkilöitä, joihin he eivät osaa vielä suhtautua ja sen takia pelkäävät. Nämä tapaamiset voivat olla loistava tilanne opettaa lapsille suvaitsevuuutta ja ymmärrystä.

Vastuu ja luottamus ovat kaksi sosiaalisen turvallisuuden peruspilareja. Vanhemmillä on vastuu lapsistaan, kirjaston henkilökunnalla on vastuu asiakkaistaan ja jokaisella ihmisellä on vastuu teoistaan. Jopa lapset voivat ottaa vastuuta, oman kehityksensä ja ymmärryksensä mukaan. Kirjastossa heille voi opettaa hyviä tapoja ja kuinka esimerkiksi kirjoja pitää kohdella.

Airaksisen (2012) mukaan, jos on olemassa luottamusta, ei ole tarpeen varautua pahimpaan. Luottamus tuo mukanaan mielenrauhan ja tunteen siitä että kaikki on hyvin, eikä mitään pelättävää ole. Jos joku osoittaa luottamusta toiseen, se voi vastuun tavoin nostattaa itsetuntoa ja saada henkilön yrittämään parhaansa. Luottamus on välittämistä. Se että lapsi kykenee luottamaan, on yksi tärkeimmistä turvallisuuden tekijöistä.

Luottamuksellinen suhtautuminen kirjastoon tai sen henkilökuntaan ei synny kädenkäänteessä. Voidaan tarvita jopa vuosien työ, että lapsi oppii tuntemaan kirjaston ja sen tavat, jolloin hän voi luottavaisin mielin käyttää kirjastotiloja ja –palveluita. Onnistumisen tunne kannustaa lapsia yrittämään parhaansa jatkossakin.

2.4 Kirjastot ja järjestyksenvalvojan koulutus

Poliisin sivustojen (Järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen.[viitattu:20.11.2014]) mukaan järjestyksenvalvoja on henkilö, joka ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta, estäen onnettomuuksia ja rikoksia siinä tilassa tai alueella johon hänet on asetettu. Järjestyksenvalvojaksi voidaan hyväksyä 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopii tehtävään, sopivuuden määrittään yleensä kouluttaja 32-tuntisen peruskoulutuksen aikana. Lopullisen hyväksymisen järjestyksenvalvojaksi tekee oman kotikunnan poliisilaitos, jonka jälkeen JV-kortti on voimassa viisi vuotta. Koulutuksia järjestetään vuosittain ympäri Suomea.

Järjestyksenvalvojan perus- ja kertauskoulutukseen liittyy teorian lisäksi harjoitustunteja kuten hätäensiapu, alkusammutustaidot, henkilön ja tavaroiden tarkastus sekä voimakeinojen käyttäminen. Varsinkin ensiapu ja sammutustaidot olisivat hyvä lisä jokaisen henkilön perustaitoihin. Kirjastossakin saattaa tapahtua sairaskohtauksia tai onnettomuuksia, jolloin työntekijän pitäisi kyetä reagoimaan tilanteeseen nopeasti. Muistakin kurssilla käsiteltävistä aiheista voisi kuitenkin olla hyötyä yleisissä kirjastoissa.

Tilaisuuksien järjestäminen alkaa olla kirjastoissa jo olennainen osa tarjottavia palveluita ja järjestyksenvalvojakoulutuksessa saa tietoa esimerkiksi siitä, milloin järjestettävästä tapahtumasta on ilmoitettava poliisille sekä milloin ja miten se on tehtävä. Joihinkin tapahtumiin voidaan myös vaatia järjestyksenvalvojen läsnäoloa ja kirjastolle olisi vain eduksi, jos joku henkilökunnanjäsenistä olisi kortillinen järjestyksenvalvoja. Näin tapahtumaan saataisiin tilat hyvin tunteva henkilö valvomaan turvallisuutta ja järjestystä. Koulutuksessa käydään läpi myös erilaisia kohtaamistilanteita aggressiivisten tai päihtyneiden henkilöiden kanssa, ei ole mitenkään mahdotonta kohdata vastaavanlaisia ihmisiä kirjastontiloissa. Ohjeistukset näiden henkilöiden käsittelyyn eivät ole pelkästään fyysisiä voimankäyttökeinoja, vaan tärkeintä on aina pyrkiä ratkaisemaan ongelma puhumalla tai ainakin rajoittaa mahdollisten vahinkojen syntymistä. Tavoitteena on opettaa, kuinka eri tilanteissa ja ihmisten kanssa pitäisi toimia niin että turvallisuus säilyisi kaikkien osapuolten sekä sivullisten kannalta. Näistä kaikista syistä johtuen järjestyksenvalvojan kurssi ei olisi pahitteeksi kirjastonhoitajallekaan.

3 TAVOITTEET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tarkastella pelkkiä tilastoja ja tehdä numeroita kirjastojen asiointiloista ympäri Suomen. Sen sijaan pyritään kartoittamaan turvallisuuden käsitteitä eri kirjastoissa, selvittämään onko ongelmia olemassa. Opinnäytetyössä halutaan myös tutkia, millaisia mahdolliset ongelmat ovat ja miten niiden kanssa toimitaan. Tutkimuksessa kirjastot halutaan nähdä erillisinä paikkoina toisistaan, joilla ehkä kuitenkin on paljon samoja ongelmia. Jos yksi kirjasto on keksinyt oivallisen ratkaisun johonkin pulmaan, ehkä sitä voisi hyödyntää myös toisissa kirjastoissa. Ehkä eri kokemukset voidaan tämän avulla jakaa useiden tahojen kesken, jolloin kaikki saisivat uusia ideoita lasten turvallisuuden kehittämiseen kirjastoissa.

Tässä työssä hyödynnetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. *Tilastollinen tiedonkeruu* (Tilastokeskus. [viitattu: 8.11.2014]) oppimateriaalit määrittää sen tutkimusmenetelmäksi, jossa aineiston totuudellisuudella ei ole väliä. Enemmän pyritään ymmärtämään tutkittavaa aihetta ilman ennako-odotuksia. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden omilla ajatuksilla ja tuntemuksilla on tällöin suuri painoarvo. Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytetään yleisesti silloin, kun ilmiöt ovat niukasti tutkittuja tai ei ole olemassa valmiita luotettavia mittareita.

Lähtökohtana oli hankkia Yleisten Kirjastojen lastenosastojen henkilökunnan näkökulmia aiheesta, lähettämällä avoimen teemakyselyn yleisille kirjastoille. Haastattelurungosta (Haastattelukysymykset liite 1) pyrittiin tekemään niin tiivis, että se tarvittaessa mahtuisi yhdelle sivulle, jolloin sen pituus ei olisi tuntunut liian haastavalta tai aikaa vievältä vastaajille.

Haastattelukysymykset lähetettiin yhteensä kahteenkymmeneenviiteen keskikoiseen ja suureen yleiseen kirjastoon eri puolille Suomea, jotta eri alueet tulisi huomioitua. Ensisijaisena valintana olivat kaupunginkirjastot ja maakuntakirjastot, joilla olisi suuri käyttäjämäärä. Ensimmäisessä erässä haastattelu lähetettiin kahteenkymmeneen kirjastoon, joista vastauksia saapui seitsemän. Jälkeenpäin yhteyttä otettiin vielä viiteen muuhun kirjastoon samoilla kriteereillä kuin aiemmin,

joista vastauksia saatiin kaksi. Vastauksia vastaanotettiin siis lopulta yhdeksän kappaletta. (Haastattelukysymykset liite 1.)

Syyslomaviikot vaikuttivat todennäköisesti vastausinnostukseen ja ajoitus ei jokaisen kirjaston kohdalta osunut aivan kohdilleen. Toinen vastausten määrään vaikuttava tekijä oli se, että sähköpostiviesti hukkuu helposti muiden viestien sekaan tai se saatetaan jättää huomiotta kokonaan. Kaikilla kirjastoilla ei ollut esimerkiksi lastenosastolle omaa sähköpostiosoitetta tai osastosta vastaavan työntekijän osoitetta. Näissä tapauksissa kysymykset täytyi usein lähettää joko kirjaston yleiseen sähköpostiosoitteeseen tai suoraan kirjastotoimenjohtajalle, jotka saavat muutenkin erittäin paljon viestejä päivittäin.

Vanhempien, ja tietysti itse lapsien, kertomukset ja mielipiteet olisivat olleet mielenkiintoisia tutkimuksen kannalta, mutta sen toteutus ei aikarajan ja etäisyyksien vuoksi ollut realistinen. Lapsiin kohdistuvat tutkimukset saattavat myös tuntua hyvin arkaluontoisilta, eivätkä houkuttele vanhempia vastaamaan kysymyksiin. Ja lasten lähestyminen suoraan ei missään tapauksessa olisi ollut edes vaihtoehtona. Vaikka tutkimusaihe olisikin tärkeä ja aiheellinen kuten turvallisuus, vieraan ihmisen ei koskaan tulisi lähestyä lapsia ilman vanhempien suostumusta.

4 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Vastauksen lähettäneitä kirjastoja olivat Akaan Kaupunginkirjasto, Hangon Kaupunginkirjasto, Iisalmen kaupunginkirjasto, Kajaanin Kaupunginkirjasto, Kauhajoen Kaupunginkirjasto, Lappeenrannan Maakuntakirjasto, Tampereen Pääkirjasto Metso, Oulun Kaupunginkirjasto – Maakuntakirjasto ja Porin Kaupunginkirjasto.

Haastattelukysymykset oli jaettu neljään eri teemaan. Ensimmäisessä osiossa keskityttiin tiloihin yleisesti, kuten onko kirjastossa erillistä lastenosastoa ja missä se sijaitsee. Näin pyrittiin luomaan yleiskuvaa kirjastoista, varsinkin lastenosastojen ja aineistojen sijoittelusta. Muut mahdolliset tekijät, kuten eri kerrokset ja rapuset pyydettiin myös kuvailemaan, samoin viimeaikaiset muutokset lastenosastolla tai suunnitteilla olevat remontit. Varsinkin tulossa olevissa muutossuunnitelmissa voitaisiin ehkä käyttää hyödyksi muiden kirjastojen tekemiä ratkaisuja.

Seuraava teema piti sisällään tilojen turvallisuuden sisällä ja ulkona. Esteettömyys oli myös tärkeä osa turvallisuuden kokonaiskuva. Yleisissä kuvauksissa saatuja tietoja syvennettiin kysymällä nimenomaan lastenosastojen fyysisestä turvallisuudesta, kuten hyllyjen sijoittelusta.

Ulkotiloista pyydettiin kertomaan kirjaston sijainnista ja sen välittömästä läheisyydestä. Välitön läheisyys on järjestyksenvalvojakoulutuksessa käytetty termi, joka kuvaa varsinaisen kohteen ulkopuolelle jäävää aluetta, jonne paikan olennaiset vaikutukset kuitenkin ulottuvat. Kirjastojen kannalta tällaisia paikkoja olisivat esimerkiksi pihapiiri ja parkkialue. Kysymyksissä pyrittiin löytämään mahdollisia vaaratilanteita, joita näillä paikoilla voisi sattua tai pahimmassa tapauksessa on jo sattunut. Samoin talvella muodostuvien lumikasojen tuomista ongelmista kysyttiin. Jos jotain olisi jo sattunut, siitä on ehkä otettu opiksi ja muutoksia vastaavien tilanteiden ehkäisyksi on tehty.

Kolmas aihe haastattelurungossa oli turvallinen ilmapiiri. Siinä kysymykset liittyivät muun muassa lastenosaston viihtyvyyteen ja lasten vahtimiseen. Esimerkiksi halettiin tietää oliko lapsilla selkeä oma tila, jossa he saavat leikkiä ja lukea sekä mi-

ten kirjasto on panostanut sen viihtyisyyteen. Oivallisia ideoiden toimivuutta voisi näin ehkä päästä vertailemaan. Toinen tekijä ilmapiirin turvallisuudessa oli lasten vahtiminen, joka aina loppupelissä kuuluu vanhemmille. Kysymyksillä haluttiin tiedustella, jäävätkö lapset koskaan yksin kirjastoon tai pyydetäänkö henkilökuntaa koskaan vahtimaan heitä. Vastaavanlaisista tilanteista on ollut puhetta ja mahdollisten konfliktien kartoittaminen ja varsinkin niihin löydetty ratkaisut hyödyttäisivät varmasti monia. Jos kyseisiä tilanteita ei ole sattunut, olisi hyvä tietää, mitä niiden estämiseksi on tehty.

Viimeinen osio käsitteli kiusaamista lasten keskuudessa. Kysymyksessä tiedusteltiin henkilökunnan mahdollisista havainnoista kiusaamisesta ja onko tilanteisiin ollut tarvetta koskaan puuttua. Tarkoituksena oli saada kuvauksia tilanteista, jossa kiusaamiseen on jouduttu puuttumaan ja miten tapahtumaa on lähestytty. Kirjastoissa saattaa olla eri lähtökohdat kiusaamisen lopettamiseksi, joista jotkut toimivat toisia paremmin.

4.1 Sisä- ja ulkotilat

Tilojen esteettömyys ja turvallisuus olivat kahden ensimmäisen teeman aihe. Kysymykset käsitelivät toisiaan tukien kirjastojen tiloja yleisesti, sekä sisä- ja ulkotilojen turvallisuutta että esteettömyyttä. Sisätiloista huomioitavana oli erityisesti lastenosasto sekä alueet kirjastossa, joihin asiakkailta on vapaa pääsy. Ulkopuolella keskitytään kirjaston välittömään läheisyyteen, etuoven alueesta aina parkkipaikalle saakka.

Ensimmäisillä kysymyksillä tahdottiin selvittää yleisiä tietoja, kuten onko kirjastoilla erillinen lastenosasto, kauanko se on ollut toiminnassa ja missä lastenaineisto sijaitsee, jos omaa osastoa ei ole. Viidellä kirjastolla oli erillinen lastenosasto ja neljällä kirjastolla oli yhdistetty lasten- ja nuortenosasto. Yksi kirjasto mainitsi osan lastenaineistosta sijaitsevan muualla, kuten elokuvat, äänikirjojat ja helppolukuinen aineisto. Seitsemässä kirjastossa lastenosasto tai yhdistetty lasten- ja nuortenosasto on ollut toiminnassa kirjastorakennuksen valmistumisesta lähtien.

Kysyttäessä lastenosaston sijainnista, kaksi kirjastoa ilmoitti lastenosaston olevan toisessa kerroksessa ja muilla kirjastoilla osasto oli katutasossa. Tilat olivat joko täysin erilliset tai ne olivat joko aikuistenosaston, musiikkiosaston, nuortenosaston tai AV-osaston vieressä.

Yleiset kuvaukset tiloista ja sisustuksesta vaihtelivat suuresti kirjastojen kesken. Neljä kirjastoa kertoi lastenosaston olevan valoisa ja muutenkin viihtyisä paikka, mutta muut eivät voineet sanoa aivan samaa:

[Lastenosasto on] ahdas ja tukkoinen, korkeiden hyllyjen ympäröimä.

Vastaavanlainen tilanne tuntuu olevan arkipäivää monessa kirjastossa ympäri Suomen. Kirjastorakennukset ovat yleensä jo vanhemman puoleisia ja tila on jo aikoja sitten loppunut. Hyllytilaa lisätään ylöspäin ja kun sekään ei enää toimi, kirjoja pursuavat kärkyt tukkivat kulkureitit. Kaksi kirjastoa mainitsi erityisesti hyllyjen olevan turhan korkeita ja yhdessä kerrottiin kärkyjen määrän minimoinnista kohtalaisin tuloksin. Joskus tilaa täytyy lisätä poistamalla reilulla kädellä vanhentunutta aineistoa tai siirtämällä kaksoiskappaleet ja vähemmän lainatut teokset varastoon. Laatu korvaa loppujen lopuksi aina määrän. Täyteen ahdettu lastenosasto näyttää ja tuntuu ankealta. Se voi myös herkemmin aiheuttaa vahinkoja kuten yhteentörmäyksiä. Lapsen huomiokyky poukkoilee sinne ja tänne eikä hänen tarvitse edetä kovinkaan lujaa iskeytyäkseen kapeassa tilassa olevaan esteeseen. Muutama kuhmu tai mustelma ovat yleisemmät vahingot näissä tapauksissa.

Muutokset ja remontit olivat seuraava kysymyskokonaisuus, joka keskittyi erityisesti lastenosastoihin. Viisi kirjastoa mainitsi vastauksissaan hyllyjen vaihtamisesta tai uudelleenjärjestelystä. Myös tuoleja, pöytiä ja muita huonekaluja oli saatettu saada tai ainakin muokata tyynyillä mukavammaksi. Kahdessa kirjastossa oli suunnitteilla remontti, joka koskisi myös lastenosastoa.

[Kirjastoon] suunnitellaan isompaa remonttia, joka alkaa v. 2015, mutta lastenosastolle ei kovin suuria muutoksia ole luvassa. Hyllyjen määrää ja järjestystä muutetaan. Satuhuoneen sisustusta päivitetään ja istuskeluryhmiä ja sohvia lisätään. Toiveissa olisi myös ”ryömintätila” vauvoille, jossa olisi matto tms.

Joskus pelkkä uudelleen järjestäminen parantaa lastenosaston käytettävyyttä. Kaikkien ratkaisujen ei tarvitse olla kalliita ollakseen toimivia. Tilassa ei mielellään tarvitsisi kuitenkaan olla minkäänlaisia isoja kiinteitä kalusteita itse kirjashyllyjen lisäksi, jolloin siirtäminen helpottuisi. Eräässä kirjastossa keskellä nuortenosastoa oli massiivinen graniittipöytä, joka oli ennen toiminut äänikirjojen kuuntelupaikkana. Myöhemmin se oli pelkkä sarjakuvien jättöalue, kunnes pöydästä luovuttiin kokonaan. Vapautuneeseen tilaan saatiin kaksi uutta kirjahyllyä.

Neuvontatiskin siirtyminen osaston keskiosaan on ehkä viime vuosien suurin remontti ja se paransi huomattavasti palvelua, sillä asiakkaiden on nyt helpompi lähestyä työntekijöitä.

Jonkin keskeisen palvelun muutoksella tai uudelleen sijoittamisella voi vaikuttaa siihen, kuinka asiakkaat suhtautuvat kirjaston työntekijöihini. Tässä tapauksessa vaihtamalla neuvontatiskin paikkaa keskeisemmäksi asiakkaat tunsivat voivansa kääntyä henkilökunnan puoleen entistä helpommin.

Kirjastojen tilat kysymysteema tarkensi tietoja kirjastojen sisätiloista, mutta otti huomioon myös ulkotilat. Lastenosaston esteettömyyttä ja turvallisuutta kuvailtiin kaikissa kirjastoissa kohtalaisen hyväksi. Kaksi kirjastoa mainitsi erikseen hyllyvälien olevan tarpeeksi leveät, jotta pyörätuolit mahtuvat kulkemaan niiden lomassa.

Lastenosastolla on pyritty järjestämään hyllyt niin, että **näköyhteys työntekijöiden neuvontapisteeseen on hyvä**. Sen lisäksi hyllyvälit on pyritty pitämään leveinä, mutta se on hiukan hankalaa, koska kirjasto on vanha ja hyllyt ovat vaikeita siirtää.

Edellisessä kirjastossa on otettu huomioon tärkeä seikka, nimittäin näköyhteys. Paitsi henkilökunnan myös vanhempien pitäisi helposti pystyä näkemään lastenosastolle päin, jolloin he pystyvät valvomaan tilannetta. Myös lapsille tuo turvaa se, että he näkevät aikuisen ihmisen olevan läsnä, vaikkakin pienen matkan päässä.

Kirjaston sijaintia kysyttäessä haluttiin kiinnittää huomiota erityisesti liikenteen tuotamiin vaaratilanteisiin. Yhdessäkään vastanneista kirjastoissa ei ollut koettu onnettomuuksia liikenteen kannalta tai ainakaan niistä ei oltu tietoisia, mutta mahdol-

lisuus on aina olemassa. Kuusi kirjastoa piti mahdollisena, että lapsi voisi huomamatta poistua kirjastosta ulkopuolelle.

Pieni lapsi saattaisi juosta kirjaston pääovesta auton alle pyörätuoliluiskaa pitkin.

Pyörätuoliluiskat ovat olennainen osa esteetöntä liikkumista niin aikuisille kuin lapsillekin. Liuskojen ja hissien tulisi olla ehdoton osa kirjaston kalustoa, jotta jokainen asiakas pystyisi liikkumaan kirjastossa vapaasti. Lapset saattavat kuitenkin joskus ottaa nämä apuvälineet leikkikentikseen, varsinkin jos kukaan ei ole heitä valvomassa.

Lapset ovat nopeita liikkeissään, eikä aikuisen tarvitse katsoa pois päin sekuntia kauemmin, kun he ovat jo kadottaneet lapset näkökentästään. Esimerkiksi kirjaston piha-alueella pieni lapsi saattaa juosta yhden vanhemman luota kohti toista, joka seisoo vaikka auton vieressä parkkipaikalla. Jos kävelykadun ja parkkipaikan välissä kulkee tie, joka nopeusrajoituksista huolimatta on kohtalaisen vilkas, tilanne saattaa käydä vaaralliseksi erittäin nopeasti. Myös muut lähistöllä sijaitsevat palvelut ja kohteet vaikuttavat liikenteen uhkiin, esimerkiksi kirjaston läheisyydessä oleva lukio tai ammattikoulu, jossa on paljon nuoria juuri autokortin saaneita kuskeja. Heillä ei ehkä ole vielä tarpeeksi kokemusta tai hallintaa reagoida äkisti tielle juokseviin lapsiin.

Talvella aurattujen lumikasojen suhteen ongelmia ei ollut yhdelläkään kirjastolla. Lumet aurattiin kaikissa tapauksessa johonkin kirjastorakennuksen läheisyyteen, mutta vaaratilanteita niistä ei tiettävästi ollut syntynyt. Eräs toinen asia kuitenkin nousi yhdessä kirjastossa huomioon, nimittäin talven tuomat liukkaat kelit.

Joskus on asiakas liukastunut kirjaston edessä, kun liukkaat kelit ovat yllättäneet ja hiekoitus on ollut puutteellista. Ei tietääkseni kuitenkaan mitään vakavia loukkaantumisia sattunut tässä yhteydessä.

Joka talvi kuulee tai lukee onnettomuuksista, jotka ovat aiheutuneet puutteellisesta hiekoituksesta liukkaiden kelien aikana. Lasten kohdalla riski ei onneksi ole yhtä suuri kuin aikuisella. Pienempi massa ja lähempänä maata oleva painopiste ovat hyvä turva kaatumisen tapahtuessa. Joskus lapsi kellahtaa pahan näköisesti liuk-

kaalla tiellä, mutta he ovat saman tien nousseet ja lähteneet uudelleen matkaan. Suurempi huolenaihe on se, että lapsi kaatuessa löisi esimerkiksi päänsä johonkin kovaan tai terävään kulmaan. Siksi erityisesti ovien edusta tai portaat pitäisi aina hiekoittaa, jos liukastumisen vaaraa on.

4.2 Ilmapiiri

Turvallisen ilmapiirin luominen ei välttämättä suju kuin itsestään, vaan siihen on panostettava monilla eri osa-alueilla. Lapsille pitäisi syntyä viihtyisä ja vaaraton olo kirjaston tiloissa. Heillä tulisi olla vapaus toteuttaa itseään tai osallistua heille suunnattuihin tapahtumiin, unohtamatta kuitenkin tilannetta tarkkailevia aikuisia. Vapauden ja valvomisen rajanveto voi aiheuttaa joskus ongelmia. Lasta ei voi jättää täysin omilleen sen kummemmin kuin vahtia joka sekunti haukan lailla.

Kaikki kyselyyn vastanneet kirjastot yhtä lukuun ottamatta kertoivat lapsien viihtyvän omalla osastollaan ja muissakin kirjaston tiloissa hyvin. Kaikki olivat panostaneet mukavan ilmapiirin luomiseen omien resurssiensa mukaan. Erilaiset pelit tai pehmeät lukunurkat olivat suosittuja ratkaisuja.

Lapset viihtyvät osastolla eikä heidän äänensä kantaudu häiritsevästi muualle kirjastoon. Heille on pyritty järjestämään sinne myös kirjaston toimesta tekemistä lukemisen ja seurustelun lisäksi: nettikoneet, pelikonsolit, lautapelit ja palapelit.

Osaston puolella on uusittu sohvat, kuvakirjalaarit ja tuolit. Satusoppi on kunnostettu. Seiniin on maalattu puu ja eläimiä, istuinkuutiot on päällystetty, tilaan on hankittu nojatuoli ja matto sekä pehmoleluja, palapelejä yms.

Oma rauha lukemiseen ja leikkimiseen kirjastossa on todellinen aarre lapsille. Lastenosaston sijoittamisella ja kalustamisella on vaikutus paitsi viihtyvyyteen kuin myös akustiikkaan. Välillä äänitaso voi nousta turhankin korkeaksi, mutta esimerkiksi pehmeät materiaalit, kuten sohvat tai pehmolelut, vaientavat kaikuja tehokkaasti. Niiden puhtaana pitämiseen täytyy tosin panostaa. Värit ja kuvat puolestaan ruokkivat mielikuvitusta ja piristävät tilaa huomattavasti.

Erilaiset pelit ovat myös hyvä ajankulu lapsille. Lauta- ja palapelien kanssa on varottava pieniä osia, jotka lapset saattavat nielaista. Isompien lapsien kanssa voisi sopia, että pelin jälkeen kaikki pitää kerätä takaisin laatikoihin ja asettaa ne niille varattuun paikkaan. Tietokoneiden ja pelikonsolien kanssa ei aina tarvitse huolehtia osaavatko lapset käyttää niitä vai eivät. Nykyään kolmivuotiaatkin surffaavat älypuhelimella netissä. Mutta entä ne lapset joilla ei ole kotona tabletteja, älypuhelimia tai viimeisintä tietokone mallia? Kirjastolla on velvollisuus tarjota niin laitteet kuin opetusta niiden käytölle kaikille sitä tahtoville. Vahingollisten sivujen estäminen ja pelien ikärajojen noudattaminen ovat suurempi huolenaihe. Herkässä iässä oleva lapsi saattaa pelästyä pahasti, jos hän vahingossakin pääsee käsiksi itselleen epäsopivaan materiaaliin. Aikuisten on siis pysyttävä tarkkana.

Lasten valvominen oli aiheena seuraavissa kysymyksissä. Ne koskivat esimerkiksi pienten lasten jättämistä kirjastoon. Vain yhdessä kirjastossa vanhemmat ovat joskus poistuneet tilasta ja jättäneet lapsensa yksin kirjaston tiloihin. Kaikissa muissa paikoissa tilanne oli yleisesti se, että lapsi ja vanhempi kadottivat toisensa kirjaston sisällä, jolloin henkilökunta on auttanut heitä löytämään toisensa.

Pieniä lapsia ei jätetä kirjastoon ilman aikuista, paitsi joskus satutunnin aikana, jolloin satutunnin pitäjä valvoo heitä. Tämä on sovittu käytäntö.

Satutuntien, tai muiden samankaltaisten lapsille suunnattujen tapahtumien aikana, on täysin ymmärrettävää että järjestäjä katsoo lapsien perään, mutta loppukädessä vastuu on aina vanhemmilla eikä koskaan kirjaston työntekijöillä. Pohdittavana kuitenkin olisi, kuinka tällaisesta tilanteesta saisi mahdollisimman mukavan ja turvallisen lapsille.

Satutunteja vedetään lähes jokaisessa kirjastossa, joko säännöllisesti tai ajoittain. Jokaisella järjestetyllä hetkellä olisi hyvä olla oma yhtäläinen teema, tarinoita jotka sopivat siihen ja ehkä jopa rekvisiittaa kuten nukkeja tai sopivaa vaatetusta satutunnin vetäjän päällä. Onnistuneen satutunnin takana on useita eri seikkoja.

Satutuntia varten käytettävä tila on hyvä miettiä tarkkaan jo etukäteen. Paikka jossa lapset saavat istua esimerkiksi ympyrän muodossa luo oman piirin, jossa lapset

saavat tutustua erilaiseen maailmaan ja jättää arjen hetkeksi ulkopuolelle. Lastenosastolla tai sen läheisyydessä olisi hyvä olla hieman syrjäisempi tilansa, jos satutunnit ovat yleinen osa kirjaston tarjoamia tapahtumia. Näin lapsilla on selkeästi paikka minne voi mennä rauhoittumaan ja keskittymään kertomuksiin. Vaikka satutunnin vetäjä olisi sovitusti itse päävastuussa tapahtumasta, aikuiset voisivat silti jäädä pienen matkan päähän kuuntelemaan tarinoita. He eivät olisi varsinaisesti mukana ringissä, antaen lapsilleen vapauden nauttia hetkestä, mutta olisivat silti helposti saavutettavissa, jos ongelmia sattuisi. Varsinkin ujoimmille lapsille vanhempien läsnäolo on erittäin tärkeä tekijä turvallisen ilmapiirin luomiseksi. Hieman itsenäisemmät lapset taas voivat kokea vanhempien liiallisen osallistumisen ärsyttävänä tekijänä, jolloin välimatka tulee tarpeeseen.

Myös kirjasto henkilökuntaa voisi olla paikalla useampi, ikään kuin henkisenä tukena vetäjälle ja varmistamassa, että kaikki sujuu hyvin. Vastuu lapsista ja tilanteesta olisi näin jaettu kaikkien paikalla olevien aikuisten kesken. Jos satujen kertojalla on turvallinen ja varma olo, ei kestä pitkään kun se siirtyi lapsiinkin. Alkuun arimmat lapset saattavat pidättäytyä ja vetäytyä poispäin tilanteesta, mutta huomattuaan ettei mitään syytä pelkoon ole, hekin avautuvat pian ja osallistuvat aktiivisemmin. Satutunnin pitäjän on syytä varautua myös siihen, että jossain vaiheessa lapsille syntyy kilpailua siitä kuka saa istua lähimpänä häntä. Vuorottelu estää mahdolliset kinastelut aiheesta ja antaa jokaiselle lapselle tasapuolisen kohtelun.

Joskus saa kuulla asiakkaiden ja kirjaston henkilökunnan välisistä erimielisyyksistä lasten vahtimisen suhteen. Henkilökunnalla ei kuitenkaan ole vastuuta lapsista, vaan se on aina vanhemmilla. Pahimmassa tapauksessa tällainen voisi aiheuttaa konflikteja henkilökunnan ja vanhempien välille. Haastatteluun vastanneissa kirjastoissa vastaavanlaiset tilanteet eivät kuitenkaan olleet yleisiä. Vain yhdessä kirjastossa mainittiin olleen pieniä ongelmia asian suhteen, mutta kaikissa muissa vanhemmat olivat hyvin tietoisia, ettei kirjasto ole niin sanottu lapsiparkki.

Selitämme vanhemmalle, että meitä on tässä vain yksi päivystämässä, käymme varastossa ja liikumme myös aikuisten osastolla palvelemme asiakkaita ja että meidän on mahdotonta vahtia yhtä lasta. Vanhemmat ymmärtävät hyvin kun heille selittää tilanteen.

Keskustelemalla vanhempien kanssa ongelmat voidaan ehkäistä ennen kuin niitä pääsee syntymään. Ymmärtävä ja avoin kanssakäyminen aikuisten kesken luo hyvät puitteet lasten turvallisuudelle kirjastossa.

4.3 Kiusaaminen

Viimeinen osuus haastattelusta koski lasten keskinäisiä riitoja ja selkkauksia, kuten syrjintää, tavaroiden ottamista ja haukkumista. On ollut tapauksia jossa alakoululaiset pojat repivät samanikäistä tyttöä vaatteista, potkittavat hänen reppuaan ja kutsuvat häntä ilkeillä nimillä. Samoin voivat tytöt sulkea joukostaan jonkun ulkopuolelle, koska hänellä ei hienoja vaatteita tai hän ei muka ymmärrä viimeisintä innostusta jostain musiikinlajista. Lapset eivät välttämättä aina ymmärrä kuinka paljon heidän tekonsa satuttavat toista, varsinkin hyvin nuorella ikää. Vartuneemmat lapset voivat taas tuntea ryhmäpainetta osallistua kiusaamiseen, koska pelkäävät joutuvansa muuten uudeksi kohteeksi.

Kolmessa kirjastossa kiusaaminen ei ollut kantautunut henkilökunnan tietoon tai se oli niin vähäistä, ettei siitä koitunut ongelmia. Seitsemässä kirjastossa kiusaamiseen on kuitenkin täytynyt puuttua. Riitaa on syntynyt esimerkiksi koululaisten kesken tietokoneiden käyttövuoroista tai nettikiusaamisesta. Joskus saman perheen lasten kesken on ollut kinastelua, mutta vanhemmat ovat yleensä hoitaneet nämä tapaukset.

[Kiusaamisesta] Kyllä, aina silloin tällöin tulee henkilökunnankin tietoon. – joskus joku tulee valittamaan asiasta tai meteli herättää henkilökunnankin huomion.

Joskus on ollut kouluikäisten kanssa joku tilanne, jossa ehkä on ollut kyse kiusaamisesta. Henkilökunta puuttuu tilanteeseen, jos huomaa sellaista.

Yleisin tapa lopettaa kiusaaminen on lähestyä lapsia riidan hetkellä. Joskus tästä aiheutuva häiriö riittää kiinnittämään henkilökunnan huomion tai kirjastonhoitaja on paikalla todistamassa tilannetta. Rauhallinen mutta tiukka asenne on mielestäni paras lähestymistapa, jotta riitapukarit saadaan mahdollisimman nopeasti aisoihin.

Lapsia ei tietenkään saa pelotella, mutta hyvät tavat ja kirjaston säännöt on tehtävä selväksi jokaiselle.

Kyllä täällä monenlaista kiusaamista valitettavasti tapahtuu, mutta puutumme tilanteisiin aina heti ja olemme yrittäneet tehdä kaikille selväksi, että täällä ei kiusata, ei käytetä väkivaltaa eikä muullakaan tavalla kaltoin kohdella ketään. Olemme myös pyytäneet lapsia tulemaan heti kertomaan meille jos kiusaamista ilmenee. Mukavasti tämä toteutuukin, etenkin näiden tuttujen vakikävijöiden kanssa. Vieraampien lasten kanssa on vaikea päästä kiusaamiseen kiinni, jos lapset eivät itse tule kertomaan emmekä me huomaa.

Joskus jos jotain ikävää sattuu, lapset saattavat alkaa piilotella asiaa, eivätkä tohdi lähestyä aikuisia pyytääkseen apua. Varsinkin jos kyseessä on tuntemattomampi henkilö. Tappelun tai vahingon sattuessa lapsi voi alkaa syyttää itseään ja pelkää vanhempien olevan vihaisia jos saavat tietää. He tahtoisivat ottaa asian puheeksi, mutta eivät uskalla. Tutustumalla kirjastossa käyviin lapsiin henkilökunta laskee lasten kynnystä tulla puhumaan jos heitä on kiusattu.

Otamme tarpeen tullen lapset puhutteluun, kerromme miten kirjastossa ja ylipäänsä ihmisten tulee käyttäytyä ja jäämme seuraamaan tilannetta tarkemmin. Tärkeää on mielestäni rakentaa asiakkaisiin luottamukselliset välit niin että lapset uskaltavat tulla tällaisissa ikävissä tilanteissa kertomaan meille. **Aikuisina meillä kaikilla on velvollisuus puuttua näihin kiusaamistilanteisiin ja huolehtia siitä että lapsilla on turvallinen olo kirjastossa.**

Edellisessä kommentissa on kaiken kaikkiaan otettu erinomainen lähestymistapa kiusaamisen ehkäisyyn. He toimivat yhteisymmärryksessä vanhempien ja lasten kanssa, tekevät työtä muodostaakseen luottamukselliset välit asiakkaisiin. Tämä kehitys ei varmasti ole tapahtunut hetkessä. Vuosikausien työ ja asenne ratkaisevat. Moni kirjasto voisi ottaa tästä mallia ja soveltaa sitä omaan käyttöönsä.

5 POHDINTA

Lastenkirjastotyön taso Suomessa on kohtalaisen hyvällä tasolla. Kirjastot ovat ottaneet tehtäväkseen panostaa lastenosastoihin, lapsille tarkoitettuihin aineistoihin ja palveluihin entistä enemmän. Turvallisuus on kuitenkin moniulotteinen asia jossa huomioon on osattava ottaa useita eri seikkoja, fyysisistä tekijöistä sosiaaliin tekijöihin. Lapsen ikä ja kehityksen vaiheet tuovat omalta osaltaan lisää huomioitavia tekijöitä.

Aihe lasten turvallisuudesta synnytti jo etukäteen selkeää varovaisuutta kirjastojen taholta. Alkuperäinen tutkimuksen kohteena ollut kirjasto kieltäytyi henkilökunnan haastattelusta, vaikka tulokset olisi julkistettu anonymisti. Silloin työn oli kuitenkin vielä case-tutkimus, jossa kohteena olisi ollut vain yksi kirjasto ja sen kokemukset turvallisuudesta. Epävarmuus kyseisessä tilanteessa on ymmärrettävää, varsinkin kun vastauksista olisi saattanut kyetä arvaamaan vastanneen työntekijän henkilöllisyyden. Tilanne ratkaistiin muuttamalla lähestymistapaa ja ottamalla tutkimukseen mukaan yleisiä kirjastoja kautta Suomen.

Oli positiivinen yllätys, kuinka moni lopulta otti yhteyttä ja osoitti kiinnostusta työtä kohtaan. Vaikka yhdeksän vastausta voi tuntua vähäiseltä, tulos olisi voinut olla paljon huonompi. Vastaukset eivät harmittavasti kuitenkaan jakautuneet tasaisesti ympäri Suomea ja jotkin alueet jäävät lopullisten tulosten ulkopuolelle. Vastauksista löytyy silti kohtia, joita voisi soveltaa useammassakin kirjastossa. Ne, sekä työn aikana esille nousseet ajatukset, antavat yleisille kirjastoille paljon pohtimisen aihetta.

Järjestyksenvalvojakoulutus ei olisi pahitteeksi kirjaston henkilökunnalle. Jo yksikin JV-kortin omistava kirjastoammattilainen saattaa havaita seikkoja turvallisuudessa, jotka jäävät muilta huomaamatta. Pelkästään koulutuksessakin ollut henkilö ilman korttia voi kehittää aivan uudenlaisia lähestymistapoja ongelmatilanteisiin, sillä he ovat opetuksessa joutuneet ottamaan huomioon yleisimpiä tilanteita järjestyshäiriöiden ja vaaratilanteiden suhteen. Yleiset kirjastot alkavat myös olla yhä useimmin

erilaisten tapahtumien järjestämispaikka, jolloin omasta järjestyksenvalvojasta olisi suuresti hyötyä turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseksi.

Lapsille järjestettävän tapahtuman vastuuta ei pidä jättää yhden työntekijän harteille, oli kyseessä kuinka pieni tilaisuus tahansa. Lapset aistivat hyvin herkästi aikuisen ihmisen mielentilan. Jos henkilökunta on rauhallinen, asiallinen ja helposti lähestyttävä, lapset tuntevat olonsa turvallisemmaksi. Juuri tästä syystä olisi hyvä pitää huoli siitä, ettei kenellekään aseteta liian suurta taakkaa jolloin hermostuneisuus siirtyy helposti työntekijästä lapsiin. Varsinkin jos kyseessä on aloitteleva kirjastonhoitaja tai harjoittelija, hänellä pitäisi olla mahdollisuus pyytää ja saada apua kokeneemmalta työtoverilta.

Kirjastoissa voisi olla niin sanottuja kohtaamispaikkoja, jonne vanhemmat tai lapset voivat tulla odottamaan toisiaan. Jos pieni lapsi esimerkiksi kadottaa vanhempansa näköpiiristään, eikä tiedä mistä etsiä hän voisi hakeutua ennalta sovittuun paikkaan, josta hänet olisi helppo löytää.

Lastenosastolta olisi hyvä olla suora näköyhteys jollekin palvelupisteelle tai vastaavasti aikuistenosastolle, jotta lasten valvominen helpottuisi. Lapset voisivat näin myös nähdä vanhempansa tai luotettavan aikuisen, jolloin he voisivat tuntea olonsa turvallisemmiksi. Varsinkin ujoille tai kodin ulkopuolisia paikkoja vierastaville lapsille tällainen järjestely voisi tuntua turvallisemmalta.

Henkilökunnan ja vanhempien tulee toimia yhteisymmärryksessä muun muassa kirjaston sääntöjen suhteen. Lapset saavat sekavan käsityksen kirjaston käytöstä, jos aikuiset puhuvat ristiin keskenään. Kirjaston työntekijä kertoo toimintatavoista, vanhemmat puolestaan vahvistavat niitä omalla esimerkillään.

Hyviä kirjastokokemuksia saaneet lapset tulevat todennäköisimmin käyttämään kirjastoa aikuisinakin. Lapset eivät siis ole toisarvoisia asiakkaita vaan heidän viihtymiseensä ja turvalliseen oloonsa on panostettava yhtä lailla, ja ehkä jopa enemmänkin, kuin aikuisten. Myös vanhemmat voivat nauttia siitä, että heidän lapsensa viihtyvät kirjastossa.

Tutkimus nosti esille hyviä ideoita turvallisuuden ja esteettömyyden edistämiseen kirjastoissa. Ajankäyttöä ja lähestymistapaa säätämällä useampia kirjastoja olisi ehkä saatu mukaan. Taustalla ollut kiire näkyy varmasti myös muissa työn osioissa ja on voinut osaltaan heikentää lopputulosta. Mutta jos yksikin kirjasto pystyy käyttämään jotain tutkimuksessa esiin nousutta asiaa höydykseen, tavoite on saavutettu.

LÄHTEET

Aho, Pekka & Hack, Tapani & Kapiainen, Jari & Lajunen, Reima & Komonen, Timo & Pelkonen, Ritva. 2009. Sisäasiainministeriön 15.12.2009 vahvistama järjestyksenvalvojan koulutusmateriaali.

Saatavana:

[http://www.poliisi.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/files/J%C3%A4rjestyksenvalvojan%20perus-%20ja%20kertauskoulutuksen%20%20materiaali%202009/\\$file/J%C3%A4rjestyksenvalvojan%20perus-%20ja%20kertauskoulutuksen%20%20materiaali%202009.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/files/J%C3%A4rjestyksenvalvojan%20perus-%20ja%20kertauskoulutuksen%20%20materiaali%202009/$file/J%C3%A4rjestyksenvalvojan%20perus-%20ja%20kertauskoulutuksen%20%20materiaali%202009.pdf) [Viitattu: 20.11.2014]

Airaksinen, Timo 2012. Yksilöturvallisuutta etsimässä. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.

Blinnikka, V. 2003. Uudistuva lastenkirjastotyö. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivamaa & M. Laukka (toim.), Pienisuuri maailma: Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 148 - 152.

Enemark, A. 2008. Ten commandments for the future children library. Scandinavian Public Library Quarterly 43 (3), 8–9.

Saatavana: <http://slq.nu/?article=denmark-ten-commandments-for-the-future-children-library> [Viitattu: 5.11.2014]

Holopainen, A. 2008. Laadukas lastenkirjasto on onni – muttei itsestänselvyys. Lapsen maailma 9/2008, 36-37

Kanniainen, Maria & Tornberg, Riikka. 2011. Turvallisuus osana mielenterveyttä. Kaakkurin koulun 5-luokkalaisten kuvauksia turvallisesta koulupäivästä. Oulu: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Karling, Marjo & Ojanen, Tuija & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2008. Lapsen aika. Helsinki: WSOY

Kirmanen, T. 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa: Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena. 194-217.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Miten lapsi kasvaa ja kehittyy?

Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/ [Viitattu: 25.12.2014]

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015

Saatavana:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi> [Viitattu: 10.11.2014]

Papunet. Selkeää ja saavutettavaa viestintää.

Saatavana: <http://papunet.net/> [Viitattu 18.11.2014]

Poliisi. Järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen.

Saatavana:

<https://www.poliisi.fi/poliisi%5Chome.nsf/pages/0654D8844A1C1150C2256BC3002F956A?opendocument> [Viitattu 20.11.2014]

Reijonen, M. 1995. Tilan kolmet kasvot: tutkimus kirjastotilasta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Saarento, Pipsa. 2013. Julkinen tila lapselle – sisustussuunnitelma Bron kirjaston lastenosastolle. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Taneli, Mari. Kirjastojen saavutettavuus.

Saatava:

http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/muut/Taneli_lyhennelma.doc

[Viitattu: 7.11.2014]

Tilastokeskus. Tilastollinen tiedonkeruu –verkko-oppimateriaali.

Saatavana: <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/01/07/> [Viitattu: 8.11.2014]

Walter, Virginia A. 2001. Children & libraries: getting it right. American library association.

Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011-2016

Saatavana: <http://www2.kirjastot.fi/File/aca26e87-a1eb-4925-8c56-0491d5751bcf/Ykn-strategia-kirjastoversio-fin.pdf> [Viitattu 10.11.2014]

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Kirjasto:

Tiloista yleisesti

Onko kirjastossanne erillinen lastenosasto?

- Jos kyllä; kuinka kauan se on ollut toiminnassa? Jos ei, missä lapsille tarkoitetut aineistot sijaitsevat?

Missä lastenosasto kirjastossanne sijaitsee?

- Missä kerroksessa? Minkä osaston vieressä?

Kuvaile muutamalla lauseella tiloja, joissa lasten aineistot sijaitsevat.

Onko lastenosastolle tehty mitään isoja muutoksia viime vuosien aikana?

- Remontti, uudet kirjahyllyt, leikkutila, yms?

Tilojen turvallisuus sisällä ja ulkona

Kuinka esteettömyys ja turvallisuus on otettu huomioon lastenosastolla?

- Hyllyt, portaikot, yms.

Kuvaile muutamalla lauseella paikkaa, missä kirjasto sijaitsee.

Sijaitseeko kirjasto vilkkaiden teiden läheisyydessä?

- Antavatko pääovet suoraan tielle päin? Onko näkyvyys hyvä kaikkiin suuntiin?

- Saattaisiko pieni lapsi jäädä autoilijalta huomaamatta?

Onko kirjaston pihamaalla tai välittömässä läheisyydessä koskaan sattunut vaaratilanteita?

- Parkkialueella? Talvella lumikasoissa, jos lumet aurataan kirjaston pihamaalle?

Turvallinen ilmapiiri

Viihtyvätkö lapset kirjastossa?

- Kuinka viihtyisyyteen on panostettu? Onko lapsille selkeä oma tila, jossa he saavat oleskella vapaasti?

Jättävätkö vanhemmat koskaan pieniä lapsiaan valvomatta kirjastoon?

- Mitä seurauksia siitä voisi olla? Voivatko he satuttaa itsensä leikkiessä tai vaeltaa pois kirjastosta?

Pyytävätkö vanhemmat henkilökuntaa katsomaan lapsiensa perään?

- Syntyykö tästä konflikteja vanhempien ja henkilökunnan välille?

- Jos kyllä; miten asia voitaisiin korjata?

- Oma arvioi siitä, tietävätkö vanhemmat, kenen vastuulla lapset ovat kirjastossa?

Kiusaaminen

Oletteko havainneet kirjaston tiloissa kiusaamista lasten keskuudessa?

- Jos kyllä; millaista? Onko henkilökunnalla koskaan ollut tarvetta puuttua siihen?